

да је „Луча“ спјевана само током прве недјеље великог поста, тј. од 26 фебруара до закључно 4 марта по старом календару, односно од 10 до закључно 16 марта по новом календару 1845 године.*)

Ристо Ј. Драгићевић

О методу једног научника

(Поводом одговора д-ра Глигора Станојевића)

У Историском гласнику, органу Историског друштва НР Србије (свеска 1 за 1956 г., стр. 102-112), објављен је одговор д-ра Глигора Станојевића на мој приказ његове докторске дисертације „Црна Гора у доба владике Данила“ (Историски записи књ. XI, 1955, стр. 418-429). Наслов тога одговора гласи „Метод једног критичара“, а Станојевић је израдио велики број сепарата, које, са посветом, шаље не само својим друтовима и пријатељима, већ чак и појединим политичким руководиоцима. Овакав Станојевићев метод нашкодио је само лично њему, јер су сви објективни читаоци његовога одговора прочитали и мој приказ, уколико то нијесу раније били урадили, те су тако и они видјели грубе Станојевићеве грешке на које сам указао у своме приказу.

Немоћан да прикрије површност у раду и да побије чињенице које сам навео, Станојевић је једноставно у свакоме моме пасусу пронашао „клевету и подметање“, па чак и — „фалсификат“. У цијелом моме приказу Станојевић је стварно пронашао и доказао само једну моју грешку: ја сам казао да је дисертацију бранио на Филозофском факултету, како сам био обавијештен, а он каже да је то било у Српској академији наука.

*) Иако је сва Његошева преписка објављена по старом календару, како ју је Његош водио и како је једино правилно, у коментарима уз Његошева дјела врло често се употребљавају датуми по новом календару, а ријетко је означено, да ли су наведени датуми по новом или старом стилу. То ствара велику забуну, јер се, на примјер, у Његошевим писмима не налази ниједно писмо од 6 јула 1845. Све је те датуме требало уједначити и сигурно би било најбоље да су у коментарима додавани, поред старог, датуми по новом календару, или задржати сва објашњења са датумима по старом календару. Чак и један најновији совјетски лексикон, који је изашао из штампе од 1953 до 1955 године, има све датуме прије Октобарске револуције по старом календару („Даты, относящиеся к истории дореволюционной России, даются по старому стилю“ — „Энциклопедический словарь“ том 1, Москва 1953, стр. 4).

Станојевићев одговор је у многоме карактеристичан, па и у томе, што из њега стварно излази као да не би требало указивати на грешке и површности у дјелима млађих научних радника, а и неки Станојевићеви лични познаници заступају такво мишљење, што би био научни злочин, јер грешке не могу бити ништа друго до — грешке, па биле оне у дјелима млађих или старијих историчара, те је дужност стручне критике и стручних часописа да на њих благовремено скрену пажњу.¹⁾

Станојевића је, изгледа ми, највише забољела ова реченица у моме приказу: „За научне принципе, па чак и за прописе Закона о заштити ауторског права, није без интереса питање, које се само собом намеће, што је све био средио академик Томић до своје смрти од студије о владици Данилу и у коме се стадијуму она налазила, те да се тачно означи што је у овоме материјалу заслуга, или, ако хоћемо, и прешка, академике Томића, а што заслуга, односно грешка Глигора Станојевића“ (стр. 420). Станојевић је сам извео закључак да му ја овим ријечима „подмећем плагијат“, а оvdје нема никаквог „подметања“, већ су моје ријечи написане искључиво на основу цитираних Томићевих изјава и на основу Станојевићеве изјаве на првој страни његове дисертације, у којој о раду Јована Томића пише и ово: „Он је намјеравао да напише монографију о владици Данилу, али га је смрт спријечила да доврши намјеравани рад“. Ја сам у своме приказу подвукао ријечи које и сада наглашавам („да доврши намјеравани рад“) па нова Станојевићева изјава у одговору на мој приказ („Тврдим пред цијелом нашом јавношћу под моралном и кривичном одговорношћу, да у Томићевом оставштини у Архиви САН нема ниједног ретка никаквог студиског рада, биљешке или напомене о владици Данилу. Постоје само преписи докумената (од којих највећи

¹⁾ Између осталог, Станојевић пише: „Драгићевић својим опробаним методом обрачунава се са млађим научним радницима... Али циљ овога писања је да се млађи научни радници дискредитују и прикажу као најобичније незналице... Драгићевић чим осјети да неки млађи научни радник прилази историји Црне Горе без романтичарских и идеалистичких предрасуда, узвртољи се као ђаво пред јутрењем...“ — курзив је мој у цијелом приказу Р. Д.). Станојевић је, међутим, положио испит зрелости прије пуних шеснаест година, има скоро четрдесет година живота и има докторат историских наука, па не могу да разумијем ни како себе рачуна у „млађе“ научне раднике, ни с којим правом се може тражити да се њему и другим његовим вршњацима некако — гледа кроз прсте. Да је Станојевић читао предратне „Записе“ и да чита поратне „Историске записе“ могао се лако увјерити да сам, ево скоро 30 година, редовно указивао на грешке из црногорске историје и да је међу тим писцима било више старијих, па чак и најстаријих, но млађих историчара (угор. само „Записи“ XVIII, 1937, 77—78 и 125—127 и „Историски записи“ XI, 1955, 243 и даље), а чињенице не могу бити ни „идеалистичке“, ни „традиционалистичке“, ни „романтичарске“, нити се њихово изношење може назвати — „клевета“.

број није Томићевим рукописом исписан) из Млетачког архива, које сам ја употребио у своме раду и о томе дао опширно објашњење у предговору“) не исправља никакву моју „подлу клевету“, већ сопствену Станојевићеву изјаву, дату у предговору дисертације, а што Станојевић није знао што значи српска ријеч — довршити, није моја кривица. Ја, међутим, ранијем своме приказу додајем ово: много је теже пронаћи у милионима архивских докумената у Млетачкој архиви и другим италијанским архивама грађу о Црној Гори у доба Кандиског рата и за вријеме владике Данила и Шћепана Малог, о Србима у Далмацији у XVIII вијеку итд., ту грађу пробрати и из нечитких старих рукописа исписати и хронолошки средити, што је Јован Томић радио скоро током четири деценије, но ту грађу узети из ормара са Томићевом заоставштином и на основу ње написати докторску дисертацију или неки чланак. Због тога је законодавац прописао, између осталог, да „докторска дисертација мора бити самосталан научни рад“. То је моје лично мишљење, а са њим се не мора сложити Томићев „наследник“, као што се ја не слажем од 1928 г. до данас са Томићевим мишљењем о боју на Цареву Лазу.

Ево само два Станојевићева „закључка“ о мојим — „клеветама“. Говорећи о Станојевићевом мишљењу о боју на Цареву Лазу казао сам дословно и ово: „Да се то мишљење не може одржати, видјеће се јасно и из новосјављеног архивског материјала у раду Славка Мијушковића, који је баш у овој књизи Историских записа (стр. 196-199). Тај нови прворазредни архивски материјал и прије рата познате податке, а нарочито нову архивску грађу коју је објавио професор Владимир Ђоровић из Дубровачког архива (нав. студија у Гласу CLXXXVII, 66 и даље) не могу нимало поколебати Станојевићеве комбинације“ (стр. 427). Станојевић у одговору цитира обадвије моје реченице, али намјерно изоставља не само у првој реченици подвучено „и“, већ и мој навод Ђоровићеве студије. Ово друго Станојевић је очигледно урадио ради читалаца „Историског гласника“, јер би многи од њих погледали наведено мјесто код Ђоровића, а ту се налазе и ови редови: „Ми смо данас (студија је објављена 1941 г. — Р. Ј. Д.) у могућности, да на основу дубровачког материјала унесемо у то питање много нове светлости. Бој на Цареву Лазу није измишљена... У више борби („in più conflitti“) погинуло је на 2.000 Турака... Вести наших записа о 60.000 турске војске не треба више сматрати као накнадно претеривање... црногорски отпор био (је) жилавији и љући него што би излазило из приказа Томићева... Али кад се цео овај поход посматра у целини, Црногорци њим нису имали разлога да се не похвале, и то с правом“ (стр. 66-72). Пошто је цитирао

двје наведене моје реченице, Станојевић даје овај „закључак“: „Овдје се Драгићевић толико на мене љути да га је потпуно изда-ла његова логика. Моја теза изашла је крајем 1955 године, а баш у овој књизи Историјских записа, како би то Ристо рекао, појавио се рад Славка Мијушковића. Драгићевић ме оптужује што ни тај нови архивски материјал, поред познатог старог, није могао поколебати моје комбинације“. Свакме је јасно да ја тај чланак нијесам могао користити из простог разлога, што је тек сада објављен. Али то Драгићевићу не смета да ми пребацује“ (стр. 106). — Мислим да су довољни цитати мога и Станојевићевог текста за доказ, да је Станојевић сам измислио некакво моје „пребацавање“ и моје „оптужбе“ што није употребио Мијушковићево податке о боју на Цареву Лазу, јер ја то нигдје нијесам казао.

Овакви су Станојевићеви „закључци“ у цијелом одговору, па би требало паралелно навести цео мој приказ и Станојевићев одговор, али ће бити довољно још само једно мјесто за доказ да он „проналази“ у моме приказу оно што стварно тамо не пише. Ја сам, наиме, у пасусу о боју на Цареву Лазу казао и ово: „... Када се сви ови подаци и догађаји доведу у везу и када се сада поуздано зна да је и сам владика Данило посјетио принца Савојског за вријеме бављења у Бечу (тј. 1716 г.), онда ми изгледа сигурно да се ријечи принца Евгенија „тим пре што су ови људи (мисли на Црногорце — Р.Д.) пре кратког времена показали шта су они у стању“, могу односити једино на борбу на Цареву Лазу, јер није било ниједне друге онда значајне борбе с Турцима „пре кратког времена“, а да је та борба била 1688 или 1692 и да је то била само једна од „безначајних акција“, како мисли и тврди Станојевић (за бој на Цареву Лазу — стр. 93-94 дисертације — Р.Д.), онда би цитирано мјесто из писма принца Евгенија од 25 јула 1716 године било сасвим неразумљиво и не би се стварно могло односити на ондашњу црногорску историју...“ (стр. 428). Пошто је навео ове моје ријечи, Станојевић овако наставља: „Овдје Драгићевић употребљава најновију тактику, која је можда јединствена у науци. Прво подвлачи да ово писмо нијесам користио у свом раду, што је тачно, а затим ме оптужује „да је та борба била 1688 или 1692 и да је то била само једна од „безначајних акција“, како мисли и тврди Станојевић, онда би цитирано мјесто из писма принца Евгенија од 25 јула 1716 године било сасвим неразумљиво“. Побијање моје тезе о Цареву Лазу Драгићевића је довело до нечувене апсурдности. По овој Драгићевићевој логици скривео сам двапут. Прво, што нијесам употребио докуменат. Друго, што сам писање Евгенија Савојског покушао да вежем за борбу 1688 или 1692 године! Ово је најоригиналније што сам икада у животу прочитао“ — за-

вршава Станојевић (стр. 110). — Станојевић, доиста, врло мало чита, ако му је горњи мој пасус нешто „најоригиналније“ што је „икада у животу прочитао“, али се и из овога његовог „закључка“ мора констатовати да неће, или не умије да чита оно што је написано, јер и овдје пише о неким мојим „оптужбама“ и „нечувеним апсурдностима“, наводећи стварно оно што ја нијесам казао.

Одавно је речено да су чињенице тврдоглаве и да се са њима мора рачунати, а када се оне не могу побити најлакше их је прогласити за „клевете“²⁾ То ће Станојевић сигурно урадити и са мојом тврдњом, да није тачан његов закључак да је Сплићанин Јерољим Каванџин „са жаљењем морао констатовати да су Црногорци 1712 године сатријети у својим кланцима“. Станојевић је нашао овај нови „доказ“ за своју тезу у сљедећим стиховима Сплићанина Каванџина:

»Stari i mladi Crnogorci,
oštri ljudi od planine,
Turčinom uvijek gorci,
er sve ih mlate, pak u stine
i za klance sakriveni,
bit ne mogu pridobien.

Pri pod Risan, a ono lani
Milodarom na Cetinje
žgani, u klanjih pak stirani,
povališe ih jako svinje,
kada paša, čič Moskova,
toke žanke biše im snova.³⁾

Уз опширно Каванџиново дјело објављена је и његова биографија, коју је Станојевић, ваљда, прочитао, а у њој се налазе и ови подаци: Каванџин „пјева са дубоким славенским осјећајем“

²⁾ Никада се стручна критика није сматрала за „клевету“, ни за „подметање“, већ аутори појединих дјела обично на првим странама моле стручне читаоце да им укажу на грешке и пропусте. Тако се, на примјер, један дугогодишњи универзитетски професор овако обраћа својим стручним читаоцима: „Што се год недостатака буде показало, ја ћу их врло радо исправити, ако прилике за то буде. *Критика, ма које врсте била, биће ми тога ради од врло великих услуга...*“ (Павле Поповић, Преглед српске књижевности, Београд 1913, стр. XIV). Станојевић, међутим, своје критичаре назива разним погрдним именима, а колико бјежи од јасних чињеница ево и овај примјер: у своме одговору тврди да је његов рад *Шћепанч Мали* — „примио за штампу“ Историски институт на Цетињу (стр. 102, нап.), а Институт је на својој сједници од 31 марта 1956, којој су присуствовали седам чланова Института, једногласно одбио Станојевићев рад и одлучио да му се рукопис поврати с изненим примједбама, па ако исте усвоји, може рукопис поново понудити Институту. Тако исто Станојевић у своме одговору тврди, без икакве ограде (!?), да је „један одличан познавалац италијанског језика“, за кога сам казао у приказу да ми је скренуло пажњу на једну погрешно преведену ријеч у Станојевићевој дисертацији, — директор Државне архиве у Котору Славко Мијушковић иако директор Мијушковић стварно није у томе имао апсолутно никаквог удјела. Да би се „осветио“ Мијушковићу за то потпуно измишљено дјело, Станојевић је и њега напао у своме одговору, те га је стварно приморао да и он провјери Станојевићево знање италијанског језика.

³⁾ Jerolim Kavanjin, Poviest vandjelska — »Stari pisci hrvatske« knj. XXII, Zagreb 1913, str. 133, strofa 242 i 243. Uz Kavanjinovo djelo objavio je dr Josip Aranza i njegovu biografiju, iz koje sam uzeo navedene podatke.

и дјело му је прожето „великом славенском идејом“, а у борби с Турцима погинуо му је млади брат у Сплитском пољу 1657 године, док се сам пјесник јуначки борио противу Турака и приликом заузећа Сиња 1686 и приликом заузећа Херцег Новог 1687 године (овдје су се борили, као што је познато, и Црногорци, о чему пјева и Његош у Горском вијенцу). Ако је Станојевић видио ове чињенице, као што је ред био, онда се морао и запитати: може ли овакав Каванин славити турске побједи над хришћанима уопште, па и над Црногорцима, са којима се заједно борио противу Турака; може ли рећи да су лани Турци тукли Црногорце на Цетињу „Милодаром“, тј. божјом милошћу, а нарочито може ли за црногорске борце казати да су их Турци потукли — „јак о свиње“? О томе, доиста, Станојевић није много размишљао, а жељан да проналази нове „доказе“ за своје комбинације, он је из наведених Каванинових стихова извео овај закључак: „Као што видимо Каванину је била позната борба Црногораца против Турака и њихов пораз 1712 године. Да се друга строфа односи на пораз Црногораца 1712 године то ћемо одмах доказати. Наведени стихови налазе се у седмом пјевању, а цијело дјело има тридесет пјевања. Затим, Каванин је умро у Сплиту 29 новембра 1714 године. Да су наведени стихови писани посљедње године живота, то јест 1714 године, онда се то не би могло односити на 1713 годину, јер тада ниједан турски паша није био с војском на Цетињу. Према томе, Каванин је ове стихове писао 1713 године, што се види из ријечи »а оно лані« и »џіс Москова«, што значи због Руса. А кад су Црногорци могли бити „stirani“ због Руса, ако не 1712 године? Према томе, овај хрватски пјесник који је са симпатијама пратио ослободилачку борбу Црногораца, са жаљењем је морао констатовати да су Црногорци 1712 године сатријети у својим кланцима. А Драгићевић поуздано зна да је у Бечу Евгеније Савојски знао о великој побједи Црногораца на Цареву Јазу 1712 године!“ (стр. 110).

Међутим, Каванин пјева баш о побједама Црногораца над Турцима 1712 године. То се очигледно види из његових стихова, јер они данашњим књижевним језиком овако гласе:

„Стари и млади Црногорци,
оштри људи из планине,
Турцима увијек горки,
јер их све млате, па у стијене
и за кланце сакривени,
не могу бити савладани.

Прије под Рисан, а оно лани
од Милодара на Цетиње
жежени, па у кланце стјерани,
оборише их као свиње,
када паша, због Москова,
голике замке бјеше им снова“.⁴⁾

⁴⁾ Да не би Станојевић и ово моје излагање прогласио за „клевету“ и „фалсификат“, намјерно сам молио универзитетског професора д-ра Мирослава Кривара да стари Каванинов текст протумачи данашњим књижевним језиком, те му и овом приликом захваљујем за ову корисну научну услугу.

Прва строфа је, ваљда, јасна и Станојевићу, а из друге строфе Сплићанина Каванџина, савременика владике Данила и борбе на Цареву Лазу, очигледно се види да пјева о борбама „под Рисан“ у којима су Црногорци тукли Турке, као што су Црногорци и лани дозлогрдили Турцима (нападали их) за вријеме њиховог боравка на Цетињу,⁴⁾ а тукли су их и при повлачењу са Цетиња. То је, стварно, све у складу са познатим историским изворима, само ове треба умјети читати и треба им приступати без унапријед створеног мишљења и „закључка“, јер и сам Тосмић признаје да је Ахмет-паша „с доста муке избио на Цетиње“,⁵⁾ да су се Црногорци, при повлачењу, утврђивали „на положајима јаким од природе“ и уступали „корак по корак, наносећи непријатељу штете“, и да је било доста Црногораца и њихових главара „који нису хтели да чују за потчињавање везиру“ ни послѣ његовог заузећа Цетиња.⁶⁾ Што се Ахмет-паша са својом многобројном војском није задржао на освојеном Цетињу до само неколико дана, што није ни покушао да подигне на Цетињу једно јако утврђење („градић“) у коме би оставио сталну посаду, иако му је то било изрично наређено султановим ферманом и због тога је „с војском у комори вукао велики алат“,⁷⁾ и што није имао времена чак ни да сачека на Цетињу два коња које му је био послао заповједник артиљерије („топчибаша“) — то је све било, очигледно, због тога што су их Црногорци стално нападали и што се „Црногорци опет почеше бит с Турцима“,⁸⁾ а то је, по моме мишљењу, Каванџин сажео само у неколико ријечи: „а оно лани, Милодаром, на Цетиње жгани“, те је био боље упућен у ондашње црногорске прилике, но што мисли Станојевић. И професор Ђоровић изрично наглашава да се Турци „на Цетињу нису могли одржати“,⁹⁾ а тај закључак Ђоровић је донио пошто је солидно проучио све историске изворе о овим догађајима. Да су Турци били „у к л а н ц и х с т и р а н и“ од Црногораца приликом повлачења

⁴⁾ *Жгати, жећи*, значи и *жећи пушку, пуцати, опалити из пушке, скресати* (Како који Турке сустизаше, Од образа пушке *жежијаше* — Карацићев „Рјечник“ код ријечи „жећи“; упор. и Бакотићев „Речник српскохрватског књижевног језика“), а Мажуранић („Приноси...“ X, 1708) код ријечи „*жгати, жећи*“ наводи и ову реченицу: „Ја сам му одписао, како ја штимама, да нам ниједно справишће не море круће дожгати, него нам Турци дожижу, како су нам и ономадне круто дожгали“, па даје следеће објашњење: „Значи овдје исто по прилици што догорјети, досадити, да се не може више трпјети“.

⁵⁾ „Питање Царева Лазе“, Београд 1933, 54.

⁶⁾ „Глас“ XCVI, 1920, 182 и 185; упор. 189—190 и 193.

⁷⁾ „Глас“ XCVI, 172—173 и 191.

⁸⁾ Д-р Јевто М. Миловић, Зборник докумената из историје Црне Горе, Цетиње 1956, стр. 26, број 40.

⁹⁾ „Глас“ CLXXXVII, 72.

са Цетиња, а не Црногорци од Турака, како мисли Станојевић, одавно је познато из Томићевих радова, јер тамо пише и ово: „При повратку с Цетиња везирова војска кретала се уским стазама кроз кланце. Црногорци... похитали су да му се освете, па су хитали напред, правили заседе и из заседа нападали на непријатеља, и нарочито на његову комору. Том приликом Црногорци су нанели много штете везиру: на пет стотина везирових војника платило је главом и многи пртљак пао је шака Црногорцима... Са доста муке везир је доспео на Гацко, ту се улогорио с остатком своје војске... , пребројао је свој одред и нашао је да је за читаву трећину мањак него што је био при поласку. Тај мањак потицао је од губитака у борби с Црногорцима и при повлачењу“.¹⁰⁾ Томић, дакле, употребљава чак исте ријечи које и Каванин, а Каванинове ријечи биће још јасније када напоменем да је капетан Лукачевић, Милорадовићев сарадник и пратилац, 1 септембра (1712) писао опширно о двомјесечним борбама са 60.000 турске војске, па каже и ово: „Из бојом помоћи а заповиједи благочастивога цара (мисли на руског цара Петра Великог — Р. Д.) не могоше стати на чело од нашег оружја, него пођоше и побјегоше срамотно изгинули, рањени и уморени свакакијем умором и трудом, који се може изрећи“.¹¹⁾

Износићи грешке у Станојевићевој дисертацији казао сам и ово: „Станојевићу се може замјерити и у начину навођења туђих текстова, јер се често пута ту не држи ни најосновнијих прописа о ауторском праву...“ (стр. 424). Да не би и ово остало као „клевета“, наводим овом приликом само два кратка доказа:

„Република је, доиста, била на муци. Рат у непосредном суседству, упади чета у њено подручје, закрчени и угрожени трговачки путеви, страх од Турака, незгоде од Црногораца све је то погађало непосредно и осетно њене људе и њихове приходе. Трговина је стала...“

(Ђоровић — „Глас“ CLXXXVII, 37)

„На све ове захтеве провидури су одговарали уверавањем како им је мило што у суседству имају тако високе и угледне личности, и да ће због доброг мира и пријатељства учинити своју дужност и испунити обавезу, коју је на се примио посланик у Цариграду“.

(Томић — „Глас“ CXLVII, 107)

„Република је била заиста на муци. Рат у непосредном суседству, упади чета на његово подручје, страх од Турака и Црногораца, угрожавање његових трговачких путева, све је то погађало Дубровник, поготову његову трговину...“

(Станојевић, 77)

„На ове захтеве провидур је одговорио увјеравањем како им је мило што у суседству имају тако високе и угледне личности и да ће због очувања мира и пријатељства извршити своју дужност и испунити обавезу коју је дао млетачки посланик у Цариграду“.

(Станојевић, 109)

¹⁰⁾ „Глас“ XCVI, 192—193.

¹¹⁾ „Глас“ CLXXXVII, 71.

На крају, Станојевић зна да се у историској науци никоме не вјерује само на голу ријеч, па не може ни он бити изузетак, те ме никако није увјерио да је владика Данило учинио у Грбљу „гријех“ о коме Станојевић пише у завршним редовима свога одговора. Нити је мени ближи владика Данило но Станојевићу, нити мени треба више но Станојевићу „свети и безгрешни владика“, но је историској науци потребна само — истина. И да је нешто важније изнио о владици Данилу, Станојевићу се овако олако не може вјеровати, јер: 1) Станојевић не наводи ни извор, ни италијански текст, а он не само што не зна добро италијански, но каткад погрешно тумачи и српски текст,¹²⁾ 2) у историској науци има небројено доказа да није увијек тачно оно што је написано,¹³⁾ 3) у непријатељским извјештајима има често разних оговарања и измишљотина, па је познат и један истовјетни случај баш из 1712 године, када је био оптужен арадско-јенопољски епископ Јанићије Мартиновић „да одржава недопуштене везе с неком женом“, па ништа нијесу помогли ни докази да је епископ и „физички неспособан за такве ствари“, већ је „због тога у народу све више расло нерасположење према владици“,¹⁴⁾ а то је, углавном, увијек и био главни циљ ових и сличних мисионарских извјештаја, 4) иако није поуздано позната година рођења владике Данила,¹⁵⁾ Станојевић је израчунао да је он тада „имао око педесет година“, те би то било негдје око 1722 године, а владика Данило био је толико изнурен од турскога мучења и од разних недаћа у земљи и борби с Турцима, да се још 1713 године жали Паштровићима како му

¹²⁾ Ријеч „серезани“ („шперезани“) из једног српског документа претворио је у ријечи „сељаци села Серезана...“, мјесто — „пандури“ („Историски гласник“ св. 1 за 1955, 106—107 и „Задарска ревија“ св. 3 за 1956, 206).

¹³⁾ Да није све истина што се нађе написано Станојевић се може увјерити и из овога случаја: 1833 г. путовала је и нека жена у колима којима се возио млади Његош с пратњом на путу за Русију, па је „неки брзоплети“ новинар, како згодно примјећује д-р Петар Колендић, јавио свсме листу да је из Трста у Љубљану стигао црногорски архимандрит Петар Петровић — „са госпођом, »samt Frau! (Ф. Илеша, Неколико података о Његошу — „Српски књижевни гласник“, књ. XXXII, 1914, 529—530 и д-р Петар Колендић, Његошев Глас каменштака у талијанском пријеводу Петра Сентића — „Споменик“ XCIV, 1941, стр. 5).

¹⁴⁾ Јован Радонић, Римска курија и јужнословенске земље од XVI до XIX века, Београд 1950, 483—484; упор. и 432—434.

¹⁵⁾ Ђоровић каже да је рођен „око 1670“ (Станојевићева „Енциклопедија“, књ. I, стр. 558), а у Станојевићевој дисертацији стоји да је „рођен, по свој прилици, 1672 године“ (стр. 45).

„ноге погњише“ идући по земљи „око мира и слоте“,¹⁶⁾ а негдје ових година о којима пише Станојевић (1725) каже которском провидуру „а ја сам стар; мало сам фалио очима, не видим ни писат“,¹⁷⁾ док се 22 октобра 1727 жали баш Грбљанима како је „стар и хром и снаочалима пише“.¹⁸⁾ Ово, је доиста, „документарни ситнеж“, како доктор историских наука Глигор Станојевић зове историске изворе, али се мени чини да су ове чињенице важније за утврђивање истине, но оно што каже за владикју Данила сигурно неки католички мисионар, па и Глигор Станојевић.

Ристо Ј. Драгићевић

Умјесто одговора на два написа и једну „посланицу“

Бранка Павићевића

У српском „Историском гласнику“ (бр. 4 за 1954 г. и бр. 1 за 1956), Бранко Павићевић се осврнуо на три приказа објављена у нашем часопису и, посебно, на један мој приказ његове дисертације: „Стварање црногорске државе“.

Павићевићев осврт на наше приказе и на једну моју фусноту уз чланак „Српско-црногорски односи за вријеме Првог српског устанка“, није настао, што се јасно види, из неке научне потребе да се у полемици освијетли и објасни неки догађај, него из надмености да преко кољена подијели неколико „лекција“ како треба приказивати поједине расправе из црногорске историје. Он ту не полемисе, него излива жуч, што јако жалим колико због њега самог, толико и због читалаца. Уствари, Павићевић је и написао тај свој осврт само ради тога да би одговорио на поменућу фусноту, а не на Елезовићев и Драгићевићев приказ. Он сматра, а то на нимало учтив начин и изразито каже, да сам га напао што сам констатовао да је свој приказ на моју расправу о Марку Миљанову писао под сумњивим околностима. Тај мој „напад“, каже Павићевић, „схваћен је у научној јавности“ као „злурада и бесмислена политичка инсинуација“. Не знам на основу чега се тако сматра и у којој „научној јавности“ се то тако сматра, али истичем да нијесам правио, нити сам имао намјеру да правим никакву инсинуацију, а најмање политичку, на рачун Павићевића, „Нова мисао“ у којој је Павићевић објавио свој приказ, била је заиста Ђиласова и Ђиласовска говорилица; Павићевић се, баш у вези са тим приказом, консултовао са Ђиласом, што ми је сам

¹⁶⁾ Д-р Миловић, Зборник . . . , 30 (бр. 44).

¹⁷⁾ Нав. дјело, 51 (бр. 69).

¹⁸⁾ Нав. дјело, 68 и 394 (бр. 94).